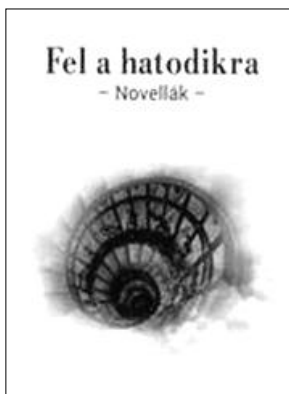


DRESCHER J. ATTILA

Tér, idő, számtan... Zentai László új prózakötetéről



Amikor próza olvasásába fog az ember, bizonyos két kérdés foglalkoztatja (attól is függően, hogy üres óráit akarja csupán elverni, vagy feladattal áll neki): élvezetes-veretes, olvasmányos nyelven kap-e élményt a szerzőtől, no meg milyen „sztori” kerekedik ki a prózaszövegből... Persze más és más lehet – műfajtól függően – a nyert élmény, hiszen ha egyetlen, nagy lélegzetű regényegésről beszélünk, legfeljebb fejezetek tagolják az írásművet, míg elbeszélések/novellák lazább szerkezetében több az írásvégi megszakítás, elágazás s a tör-

ténet is, végső soron a tematika.

Zentai László sorrendben hatodik kötete, a *Fel a hatodikra*, egyezően az előzővel (*Mikor jön az öreg?*), kisprózai írásokat tartalmaz tehát: szerzőjük megjelölése szerint novellákat, míg az ugyancsak prózai előzménykötet műfaji önbesorolása-alcíme *el- és kibeszélések* volt, látszólag azonos műfaji forrásvidékről, bár korábban is taglaltuk már a két műfaj nem feltétlenül szinonimaértékű hasonlatosságát. Hanem álljunk is meg itt egy szóra: akár véletlen, akár tudatos (az elemző hajlik ezúttal az első verzióra), a kötet cím *térbeliségre* utaló hatodikja (vö. lift s az emelet) még a kevésbé figyelmes olvasóban is felkeltheti a poentírozó, értsd kötetszámra is utalható hatodik sorszámnev képzetét, egyezését, ekként a készülő hetedik (próza)kötet előtt nyugodtan biztathatjuk a „hajrá, *fel a hetedikre*” csatakiáltással, legfeljebb a szerző-főalak utazása majd valóban a hetedik emeletig tart..., ha el nem romlik az a fránya lift közben, miként tárgyalt kötetnyitó novellájában is, provokatív apropóul szolgálva a szüzsé kifejlődéséhez, érleléséhez. Ekként tehát jelképes is a cím, noha „első blikkre” egy meghíusult lépcsőházi utazás felcíme csupán...

Vissza-visszatérő méltatás és jellemzés Zentai könyvei kapcsán a humánus szerzői alapállás, a számkivetettek és kiszolgáltatottak iránti szolidáris

rokonszenv, a javíthatás keresése. Persze egy idő után még e nemes attitűd is – avagy annak emlegetése – közhelyessé válhat, jó az óvatosság, miközben nyilván nem véletlen a könyvfülön hozott, Tisza Istvántól eredtetett idézet sem a közhivatalnok és közhivatalok hivatásáról, „hogy az elhagyottak érdekeinek gondozói legyenek”, a tán elvontabb Gondviselés helyett és mellett. Eme értéken s értékkiemelésen túl magunk azzal a figyelmet kelteni remélő adalékkal egészítjük ki fentieket, hogy a szerző bizonytalansággal nem esetlegesen választ/ott s ekként nyilván célzatos, analógiát keltő-kereső idegen idézeteket, így vizslatjuk is a hangsúlyos helyeken (könyvfülön vagy belső oldalakon) beemeltek. Az egykori germanista elemző különös örömeül szolgált ekként Hermann Hesse sorait viszontlátni, melyeknek fő motívuma a kötet szerkesztő Zsirai Lászlónak is vezérlő csillaga saját életművében, így kétszeresen is megéri ehelyütt is felidézni: *„Az égvilágon mindent utánozhatunk és meghamisíthatunk, csak a szeretetet nem. Szeretetet nem lehet lopni, utánozni, a szeretet csak olyan szívben lakozik, amely mindenestől képes odaadni magát. Ez minden művészet forrása.”*

Nos, a Zentai mostani kötetét alkotó 11 novella (s itt kanyarodik újra vissza a hivatásos olvasó a műfaji dilemmához) inkább elbeszélést involváló rövidpróza, ha novellát céloz is mesterük. A novella jobban tör a csattanószerű bevezetésre, szereti a szokatlant-váratlant, s mert kicsengése adja műfaji jellegét is, talán még kiérleltebb formát követel olykor a szépírótól. Ebben, csakis ebben érez a bíráló olykor még lehetőségeket több írásban is, a kiérlelt-csattanós végek helyetti elvarratlanságban s kicsit leegyszerűsített berekesztésben, s ez is a különben igényes témakezelés és nagyon pontos leírások és trópusok miatt szúr szemet a folyamatosan jó színvonalat (el)várónak. Ezen halk elégedetlenség alól erős kivételt képez például *A kápolna titka* című írás, erős hangulati töltéssel, erdélyi tárgyát történelmi s személyes-családi összefüggésekbe ágyazva.

Bárhogy is hívják az egyes írások férfinőségét a feltáró, múltbeli szinteket, rétegeket és korokat megrajzoló történetmesélésben, tudjuk, értjük, hogy ugyanarról a világról, hősről és szerelmesről van szó, ide értve a mindenkori Kedvest is, szintén változó, gyakorta M. kezdetű keresztnévvel jelölve. Jellegzetes írói eljárása, technikája ekként a visszaemlékezés, az idősíkok váltogatása – tette ezt hajdan gyakorta sok elhíresült alkotó és filmes is – a múlt előhívásával egy-egy emlék nyomán, lehet ez név, település, munkakör, történelmi korszak is, miközben erőteljesen merít saját emberi-alkotói élményeiből, azaz saját életéből is, sőt abból leginkább.

Persze ennyi emlékképhez remek memória is szükséges az írói fantázián túl is, legyen az előhívó emlék egy városrész vagy utca szeretett szülő-

városából, a virágos dombok közt megbúvó Sopronból, egy régi épület vagy régen látott diáktárs (aki mind kevesebb immár), s lehet egyre érzelemhiányosabb vénülésünk ellensúlyozása is egy-egy fájó és/vagy életutunkat végigkísérő lelki élmény. „...*ha az ember öregszik, akkor egyre gyakrabban keresi az emlékeit.*” Talán éppen ehhez kulcsmondat a *Virágvölgyet* megidéző elbeszélésben az alábbi, miközben a szülőváros amúgy is meghatározóan gyakran kerül előtérbe, de hát ott nőtt/ünk fel, lett/ünk első ízben, majd mind többször szerelmessé, s onnan lőtték ki a nagyreményű fiataalt a valós Élet nevű csillagrendszerbe...

A *Lilla* című elbeszélés írástechnikai szempontból érdekes: történet a történetben, itt nem a szerző az igazi elbeszélő, hanem a főhősnő, bár elfogulatlan olvasónak kevésbé meg- és felrázóan.

A *feladat végrehajtva* c. darab más vonatkozásban érdekes mű, summázottan önéletrajzi jellegű, alig eltérő elemekkel az egyes szám első személyben is elmesélhetőtől, bár Zentai mindig szigorúan harmadik személyben, tehát formálisan távolságtartó-leíró előadásnál marad. Itt jut el ismét a nagy ideáig, a jól beazonosítható s talán valahol élete fő tettének vélt kezdeményezéséig, a nők negyven éves munkaviszony utáni nyugdíjba vonulhatásának saját s eredeti ötletéig, amire persze joggal lehet büszke, hiszen elérnie sem volt könnyű, és azóta sok ezer magyar asszony, feleség, édesanya, nagymama ennek köszönheti – s családjaik –, hogy jóval több idő és figyelem jut e kisközösségre, éppen a családi élet védelme s erősítése jegyében. Számos, a politikum napi eseményei körébe tartozó-illő eset s tapasztalat kap még megörökítő szándékú hangsúlyt, ikertestvéri kezet nyújtva korábbi, kötetbe sorolt publicisztikájának is, s talán ez magyarázza, hogy a szépirodalmi ábrázolás itt és ezért némiképp erőteljesebb a nála megszokottnál. Talán csak hiteles akart maradni, ám ettől vált valamelyest didaktikusabbá s direktebbé az előadásmód is. S nem utolsósorban ezen írásában szerepel a kötet hátsó borítójára „szerelt” macska–egér–sajt metafora is, örök tanulságaként a hatalmi harcok természetének és az örök emberi típusú viselkedésnek...

Ördögi angyal Elvira című írása szintén letagadhatatlan személyes elemekből táplálkozik, s azzal a drámákból ismert, jó rendezők által felismert lehetőséggel él benne, amikor hirtelen nem a tényleges főszereplők válnak fontossá, hanem egy mellékfigura, jelesül Klárka, a magyartanárnő, így ez az írás valahol az ő megérdemelt apoteózisa is, legalább egy fél oldal erejéig...

Az utolsó lélegeztetőgép voltaképp két monológ összekapcsolása, apáé és lányáé, az elhunyt asszony-feleség és édesanya kórházi halottaságya felett, külön-külön. Aztán majd előkerül „az a férfi” – újabb átlényegített szer-

zői alakmásként –, és a lényeket alig sejtő lánnyal folytatott óvatos beszélgetéseik érzelmi konfliktusba váltanak az egykori kapcsolat óta eltelt reménytelenül hosszú idő okán, s az elhunyt nő miatti fájdalom sem épít közénk békítő hidat, talán csak az írászárást is szolgáló férfigesztus – egy régi anyafotóval. Ez viszont szép és novellisztikus megoldás, ha nem is ismerjük a másik fél reakcióját vagy a tett utóéletét.

A csaknem feltűnően sok nőalakrajz mellett a kötetzáró darabokban erősödik fel igazán a már emlegetett s hőseivel – akár nők, akár gyermekek – szolidáris-együttérző írói mentalitás, állásfoglalás és szeretet. *A kisvárosi BB* erőteljesen s jó értelemben pszichologizáló gondolatvezetése és halálpontos találati révén a kettős csapdában vergődő gyermeklány, majd érett fiatal nő nyomorúságos lelki életét megrázó erővel adja vissza Zentai, érdemes is idéznünk e frappáns belső magyarázatot az írásból, amikor a második, vagyis a mostohaapa családba való beléptével elszabadul a pokol és válik irtózáttá e szülői-nevelési nonszensz: „...Úgy látszott, hogy kedvüket lelték ebben a példamutató nevelési technikában. Szabályosan élvezték, ahogy a sikongató lány a szobájába menekül az egymást hergelő szülők elől. ...Az anyja a vér szerinti apja miatt büntette, a férje meg azért, mert nem az ő gyermeke volt.” Az írás zárlata, immár nem is meglepő módon, az egyszerre feloldó és elidegenítő-leleplező drámai megoldással, sejtetéssel megint igazi műfaji megoldásra nyújt jó példát.

A kötetzáró *Mit mondjak, kedvesem?* egy kicsit önhergelő szituációban – hosszú közlekedési dugóban, egyúttal a „használjuk ki azt az üres időt” jellegű kényszerélményben – való hosszas tűnődés, elősorjázó emlékképekkel, s még egy látens apa-fiú, régtől érlelődő konfliktus is belefér, a végén Deus ex machina-szerű egyetemi értesítéssel, ami felold és megold, s még közös vacsorára is ihlet a közben elszökő asszony s anya ilyen okú visszacsábítása révén. Nem tagadjuk, ez a nyelvileg is egyszerre provokatív, ugyanakkor végtelenül siralmas emberi mentalitást tükröző befejezés komoly fejtörést okozott a megolvasónak: nehéz volt eldöntenie, hogy ennek a szánalmas, bőfögtetős-tévész programnak zárlatként való szerepeltetése valóban annak szánatott-e, vagy „csak” gunyoros, tudatosan elidegenítő, vérlázítóan bunkó viselkedésminta a kispolgári lét gyönyörei közt...

Goethe egyik híres lírai verséből (nem tautológiá!) tudjuk, hogy lírai hő-sünk és az alkotó is ezer alakba (k)öltözhet, attól még minden hatékonyan s leplezetlenül hat. A halhatatlan szerelmes és kedves esetében, a róluk szóló – „minden más csak apropó” jellegű – írásokban mindig értük szól a harang..., legyenek azok visszatérő megszólításformák, közös

viselkedéstípusok vagy személyiségjegyek. Végére is érzékeny műformáról van szó, még a széppróza esetében is.

Zentai László – mondhatni valamennyi írásában – a magyar próza legértékesebb szerzőit és hagyományait követi, kiváló mesterek világítják neki az utat, Mikszáthtól Móriczig s a modern magyar szépirodalom „pszichologizálóbb” alkotóiig. A helyenkénti szűkszavú, pontos kifejezés ereje és a figurák belső beszéde is ebből az előzményből eredeztetik, s miként halhatatlan elődeinél, nála is gyakori a kibeszélés (olykor csak az idősből), hiszen ilyenkor a szerző „adomázik” s kacsint ki az olvasó felé, cinkosan, mert közös korszakok megélőiként „ismerik a dörgést”... A néha keményen megfogalmazott, mert valóban kemény férfi-nő kapcsolatok mindenütt arra utalnak, hogy bármilyen értelemben, de életünk meghatározói, s e kapcsolat milyensége s minősége borzolja és irányítja hősei életének – és a magunkénak – irányát, sejtetett vagy részleteiben ki is bontott sorsát – s majdan emlékeit...

Többször is végiglapozván a kötetet, talán csak a szem számára dilemmát okozóan feltűnt valaminek a hiánya, ami egy ideig nem is volt beazonosítható. Zentai mindig elegáns szövegtükörrel megjelenő CFK-köteteiben valóban csak textus található, tollrajz, illusztráció, ami ugyan nem kötelező, mert úgymond nem is szorul a szöveg az illusztratív képesség mankójára, nem... Ez a képi érintetlenség egyszer talán majd végiggondolható, mert megérheti az ihletett, a sűrű szöveg okozta alkalmi monotóniát oldó, asszociatív lehetőségeket erősítő illusztrálás kipróbálása, már a soron következő kötetekben is...

És ha előző kötetének bemutatásakor annak üdefehér csinosságát is méltattuk (könyvre manapság nem mindig alkalmazható e jelzőből képzett fogalom és értékmegjelölés), most is csak dicsérhetjük a művet gondozó Civil Flotta Kiadó és az Érdi Rózsa Nyomda gondos és látványos, egyúttal jól kézre álló munkáját.

(Civil Flotta Kiadó, Budapest, 2018)



SZERZŐINKRŐL

- ÁDÁM TAMÁS (1954, Balassagyarmat) költő, szerkesztő, újságíró.
- BAKONYI ISTVÁN, DR. (1952, Székesfehérvár) irodalmár, főiskolai tanár.
- BARÁTHI OTTÓ, DR. (1944, Hatvan) közgazdász, újság- és közíró.
- BENE ZOLTÁN (1973, Kecskemét) író, szerkesztő.
- BIRÓ ERIKA (1987, Békéscsaba) sokszorosító grafikus, rajz- és angoltanár.
- BÜKY LÁSZLÓ, DR. (1941, Nagykanizsa) magyar nyelvész, egyetemi tanár.
- CSONGRÁDY BÉLA, DR. (1941, Hatvan) Madách-díjas közíró, szerkesztő, középiskolai tanár.
- DÁVID ZSUZSANNA (1984, Budapest) képzőművész-tanár, freskófestő.
- DEBRECZENY GYÖRGY (1958, Budapest) költő, könyvtáros.
- DRESCHER J. ATTILA (1950, Sopron) író, költő, nyelvész.
- ERDŐS ISTVÁN (1939, Hernádnémeti) író, népművelő, romakutató.
- FANCSIK JÁNOS, DR. (1932, Salgótarján) közíró, belgyógyász-reumatológus.
- H. BALÁZS JÓZSEF (1964, Salgótarján) szabadfoglalkozású újságíró.
- JASKÓNÉ DR. GÁCSI MÁRIA (1969, Mezőkövesd) egyetemi oktató, drámapedagógus.
- KETYKÓ ISTVÁN (1946, Szügy) költő.
- KÉPIRÓ ÁGNES (1981, Mátészalka) tanár, kutató, illusztrátor.
- KŐRÖSI FERENC (1998, Miskolc) magyar-történelem szakos egyetemi hallgató.
- MADÁR JÁNOS (1948, Balkány) író, szerkesztő, könyvkiadó-vezető.
- MÁRKUS LÁSZLÓ (1955, Miskolc) költő, fotós, lapigazgató.
- ORAVECZ TIBOR (1959, Salgótarján) költő.
- POHÁNKA ERIKA (1954, Balassagyarmat) tanár, költő.
- SAITOS LAJOS (1947, Soponya) költő, szerkesztő.
- ZOLTAY LÍVIA (1974, Budapest) író, jogász.

Képzőművész

PÁRKÁNYI RAAB PÉTER (1967, Balassagyarmat) szobrász. A Magyar Képzőművészeti Egyetemen szerzett mesterdiplomát. A kilencvenes években monumentális alkotásokkal jelentkeztek, de készít tradicionális jellegű kispasztikákat, egy-egy kiállítási közegben, kiállítótermi, belső térben megszólaló kompozíciót is. Köztéri szobrai szülőföldjén, Balassagyarmaton, Magyarország több településén és külföldön (Ausztriában, Németországban, Olaszországban, Belgiumban) láthatók.



Palócföld
IRODALMI, MŰVÉSZETI, KÖZLETI PUBLIKÁCIÓ



19002



Ára: 500 Ft